

vulkancic.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Назив оригинала:
Anna Sewell
BLACK BEAUTY

Овај роман део је светског јавног књижевног добра.
Copyright © 2022 за ово издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-04459-1

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

КЛАСИЦИ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ

АНА
СЈУЕЛ

ЦРНИ ЛЕПОТАРИ

Превела Звездана Шелмић

 Вулканчић

Београд, 2022.

О АУТОРУ

*Најбоље живи ко највише воли
Створове велике и мале
Јер Бої који нас воли
Створио их је пре неїо нас.*

Колриџ

Те хиљаду осамсто двадесете године десило се много значајних ствари, али они који су пролазили крај старе цркве у Јармуту нису ни слутили да је под бледим сунцем тог ветровитог мартовског дана рођена девојчица која ће једног дана стећи славу својим пером и несебичним залагањем за добробит једне племените врсте животиње – коња.

У кућици под крошњама које су већ пупиле у сусрет пролећу, довољно близу да се чују звона Цркве Светог Николаса, 30. марта 1820. године рођена је Ана Сјуел, ауторка романа *Црни Лейоџан*.

Није рођена у благостању, или, како се некад говорило, са сребрном кашиком у устима, јер њеном оцу Исаку

Сјуелу послови нису ишли баш најбоље. Исак се радовао принови у породици, али су се над његовим пословним хоризонтом надвијали финансијски облаци.

Неколико дана по Анином рођењу, њен отац је открио да је преварен и покраден у пословном подухвату у који се нешто раније упустио. Сада је, као муж младе супруге и отац тек рођеног детета, морао да потражи друге пословне могућности.

Исак Сјуел је потицао од чврсте лозе која се током деценија суочила и са много већим проблемима него што је недостатак новца, и зато је убрзо, по савету пријатеља, купио малу кућу у Бишопсгејт улици у Лондону и малу радионицу за прераду памука тачно преко пута ње. Међутим, савет се показао лош и убрзо по рођењу другог детета, сина Филипа, и овај подухват је доживео исту судбину као претходни.

Овакав ток догађаја сигурно је тешко пао његовој жени, Мери Сјуел (рођена Рајт), која је била осетљива уметничка душа, што се види по књигама које је објавила: *Мајчине последње речи*, *Очева брија*, *Твој сиротињи браћи* и многим сачуваним баладама.

Ма колико су јој ове невоље тешко пале, њен дух је остао снажан, па тако у дневнику поводом Аниног рођења пише: *да буде мој блистави блајослов у наредних њедесет осам година и радост мој живојиа.*

Исак Сјуел је после друге пословне пропасти морао да почне изнова по трећи пут. Одабрао је Далстон, где је мала породица живела осам или десет наредних година,

и то су биле године пуне среће, упркос строгој штедњи и напорном раду. Срећа је дошла зато што нису дозволили да их новчане тешкоће надвладају и дотуку, а у таквој топлој атмосфери расли су Ана и Филип.

Деца су почела да помажу мајци и играју се са њом чим су довољно порасла, а како је време протицало, никад нису оклевали да јој помогну на сваки могући начин. Мери Сјуел је учила децу да је рад блаженство, а не срамота. Рад је био најбољи одушак за Анину жустру природу, јер је одувек била веома живахна и одважна.

Ана је убрзо заволела природу и уметност, и још као мала стварала је цртеже природних лепота користећи се оловком, али и тушем и пером.

Да је ауторка *Црној Лейоџани* била снажнија, сасвим је вероватно да би стекла признање у свету за своју уметност, али није јој било суђено да задржи здравље какво је уживала у Далстону.

Управо у Далстону је написана прва књига Мери Сјуел, јер је желела да изрази своје мисли и у исто време заради новац којим би купила књиге помоћу којих ће подучавати своју децу.

Госпођа Сјуел је свакако била и сјајна учитељица, а не само брижна мати, јер је у децу усадила не само знање него и неустрашивост. Ни Ана ни Филип нису се ни најмање плашили било којих инсеката или животиња, а тама за њих уопште није била страшна.

Једно од најлепших сећања за обоје била је посета баби и деди који су живели у Бакстону, недалеко од Норича.

То је била прва од много посета; ту су имали потпуну слободу на селу и деду који је добро познавао дечје срце, будећи у њима љубав према свим чудима природе.

Ана је у Далстону уганула лакат, а када је говорила о тој болној незгоди, рекла је просто: „Добро сам то поднела.“ Била је то типична храброст и ведрина упркос болу, какве је показивала током читавог живота.

Ана је имала пред собом диван узор у мајци, јер је госпођа Сјуел могла да буде срећна само док помаже онима који пате, а у то време било је много зла које се дешавало под плаштом правде.

Послови Исака Сјуела ишли су добро; зато је, у жељи да обезбеди већи простор све већој породици, купио стару шталу недалеко од куће и потом је обновио.

Анин деда је предложио план по коме би могли да допуњавају приходе држањем крава, али је и овај нови посао пропао због непоштења човека који је требало да испоручује млеко муштеријама породице Сјуел.

У кућу се доселио још један станар, Анин ујак Ричард. Пошто госпођа Сјуел није увек имала времена да Ани држи часове, договорено је да ће Ана поћи у школу која се налазила километар и по од њихове куће.

Породица Сјуел је поново била у невољи, али најгоре је тек долазило.

Једног дана, док се враћала из школе, Ана је трчала колским прилазом ка баштенској капији, пала је и тешко уганула чланак. После тога јој је било суђено да целог живота остане инвалид, али, како рече госпођа Сјуел у свом

дневнику: *Нисмо ни слуџили да ће од њада њен живоџи биџи обоџаћен џим доџађајем, а не осиромашен.*

Учињено је све што се могло, али дошло је до лекарске грешке и Ана Сјуел је остала инвалид.

Мери Сјуел никада није одустала од наде да ће једног дана њено дете моћи да трчи и хода и лута као што је чинила некада током одлазака на село, али авај...

Сви који су познавали Ану Сјуел у то време волели су је, јер је увек била пример предузимљивости и ведрог стрпљења. Њене патње никада нису унеле мрачно расположење у кућу. Ана никада није очајавала због губитка снаге, или због недостатка промена и забаве у којима су уживали сви други. Ум јој је увек био права фонтана забаве; можемо га упоредити са раскошном баштом која, због околности, никада није могла да буде у потпуности обрађена, али је ипак била пуна мисли и разумевања за дарове и мисли других људи. Она је увек била мајчин зрак сунца. *Никада се између нас није исјречио ни најмањи облак*, написала је госпођа Сјуел.

Господин Сјуел је 1836. прешао у Брајтон, где је добио место директора банке, а ту се појавила и нова могућност за Анино лечење. Показало се да је лечење много горе од болести. Лекар јој је више пута пуштао крв, а Анина мајка је том претераном поступку приписала многе бољке које су касније мучиле њену кћерку. Било је успона и падова, али с временом јој је здравље постајало све лошије и на крају је морала да се остави свих ситних активности којима је забављала руке. Биће да је у Брајтону још имала снаге, јер у дневнику из 1844. пише о пријатним шетњама

са пријатељима, о одласцима у Лондон да посети уметничке галерије, као и о другим стварима које подразумевају макар ограничену покретљивост.

Породица се 1845. преселила у Лансинг, а пошто је господин Сјуел путовао на посао возом, набавили су коњске чезе којима ће се возити до станице. Ана је узела на себе да управља чезама и вози оца до станице Шорам. Несумњиво је, обављајући тај посао који је сама одабрала, још више заволела коње.

Наредне године госпођа Сјуел је одвела децу на пут по Немачкој, а Ана је тамо и остала ради лечења – које се показало толико успешним да се кући вратила на ногама – ходала је!

Ана Сјуел је имала одлично развијен уметнички инстинкт да осети лепоту. То се види по њеним цртежима, а свакако је умногоме допринело и њеном дару да буде и љупки критичар у свету сликања речима.

При томе није била попустљива. *О, само да њрођем код моје Нани, њосле њоја моју да се суочим са целим светом*, говорила је њена мајка док је спремно прихватала њене критике.

У јесен 1957. породица је отпутовала у Сантандер у Шпанији, а при повратку су посетили Плаву вилу у Вику, између Бата и Бристола. Управо ту је госпођа Сјуел написала своја главна дела. Госпођа Бејли, ауторка књиге *Зайушијене куће и како их обновити*, говори о врло пријатној посети госпођи Сјуел у Плавој вили у лето 1863: *Мајка је управо њисала њоследња њојавља Твог сиротог брата, а Ана јој је њомајала. Једном сам била са њима двема*

када је јосиођа Сјуел јласно чиијала рукојис иријремљен за шииамју. Било је дивно видети дубоку љубав и дивљење и јонос са којим ју је кћи иледала, али то је нијошио није сиречило да буге, као шиио сам видела, сирој крииичар.

Ујраво бугућа аушорка Црног Лепотана ме је одвезла на сиианицу и јасно се видело како је убеђена да коњи јоседују морал и разумевање, јер се ујреиушој живошињи овако обраћала: 'Боље немој уз то брдо – видиш колико јада киша? Сад мораш мало да јожуриш – биће ти криво ако закаснимо на воз.'

Мислим да сам баш током ие вожње јоменула Ани нешио шиио је Хорас Бушнел најисао о живошињама. Она то није заборавила.

Убрзо по објављивању Црној Лейошана, госпођа Бејли је записала: Добила сам од ње јисамце, јисано на болесничкој софи, у коме каже: 'Речи Хораса Бушнела са којима сие ме јуознали јре неколико јодина нејрекидно су ме јраишле док сам јисала ову књију и неизмерно су дојринеле да осејим како вреди великој јируда да макар јокушам да ускладим људске мисли са намером коју је Бој имао у овоме.'

Сирота Ана Сјуел! Бољке од којих је патила биле су углавном веома болне и врло депримирајуће; да јој је лице било унакажено од патње, нико се не би чудило. Она представља диван доказ победе духа над телом; лице јој је било не само љупко и смирено него је често просто зрачило дубоком духовношћу.

Последњих седам година живота Ана је посветила писању Црној Лейошана.

Књигу је први пут поменула у дневнику, са датумом 6. новембар 1871: *Пишем биографију једној коња и сиремам ишрачке и кушије за Божић.*

Потом више није било помињања све до децембра 1876, када је написала: *Лейо најредујем са исањем књије о Црном Лейошану.*

Следећи запис о књизи носи датум 12. август 1877: *Сшиили су ирви ошисци за корекштуру Црног Лепотана – веома лейо је сложен.*

Врло је дирљиво сетити се да је ова „прекрасна коњска драма“, како су је понекад називали, готово читава написана на софи, где је ауторка свакодневно трпела слабост и болове. Када би дошло време кад може да издржи напор писања, писала је оловком – а мајка је седела крај ње, презимала исписане листове и преписивала их мастилом.

Књига писана са много пауза и прекида не показује никакве *нараштивне шавове*, а то много говори о вештини аутора: али ох, колико је мука морала претрпети када је била приморана да *ирекине на најубудљивијем месцу!*

Међу ретким документима писаним руком Ане Сјуел налази се и следећи текст:

Има шест и година ош како сам зашворена у кући и осуђена на ову моју софу, а с времена на време, кад сам у сшању, иисала сам нешто шшо мислим да ће иосшати леиа мала књиа, са циљем да иробуди доброш, саосећање и разумевање у иосшуйању са коњима.

Кад њомислим на фијакерске коње, морам њомислити и на фијакеристе, и њирудим се колико моју да њпредсџавим њихову сџварну ситуацију, и њихове велике њешкоће, исџравно, шџо речитије.

Пре неколико недеља разџоварала сам кроз оџворен џрозор са једним инџтелиџентним фијакеристом који је чекао џред нашим враџима, и човек ме је сџварно задивио.

У разџовору смо сџиџли до џиџања недеље, и он ми је рекао да увек мора да ради недељом. Сазнала сам да џосџоји џорчина, чак и џнев, џрема сџроџим верницима који, корисџећи фијакер недељом, џпрактично лишавају фијакеристе мојућностџи да џошџују Четџврџу заџовесџи. 'Чак и свешџеници џо раде, џосџоја', рекао је. 'А ја кажем да је џо срамоџа за релиџију.'

Онда ми је исџричао о једном лондонском фијакеристџи који је у недељу одвезао једну даму до цркве. Кад је изашла из фијакера, џружила је фијакеристџи џамфлетџи о џошџовању Четџврџе заџовесџи. Човек је, наравно, дио бесан. 'Знаџе, џосџоја', рекао је мој џознаник, 'ја дих рекао да је џо дволичностџи, а ви?' Преџџосџављам да нас се веџина слаже са њим, а иџак можда џо и није била намерна дволичностџи. Изџледа да врло мало хриџћана схваџа везу између џошџовања недеље и вожње фијакером.

Ово, по мом мишљењу, показује колико је дубоко гневна била Ана Сјуел због чињенице да фијакеристи морају

да раде у време кад би требало да се одмарају, и да верници, или такозвани верници, греше у начину на који поступају.

Црни Лейоџан је објављен крајем 1877. године, а Ана Сјуел је поживела таман још толико да сазна за његов успех. Сирота, измучена и стрпљива списатељица! Умела је да покрене нешто важно, али није доживела да сазна колико трајног добра је њена „мала књига“ постигла, нити за све оне који су је прочитали и постарали се да њихови стрпљиви коњи буду ваљано неговани и пажени.

Црној Лейоџана су читали властелин, његова госпођа, њихов кочијаш и коњушари; и научили су од њега да воле и цене коње више него из било које друге икада објављене књиге.

Новине у целој земљи, а највише *Тајмс*, биле су сведок изванредног побољшања начина на који се поступа са коњима. Можда је понеко од оних који су примећивали промене знао колико тога дугују духу и труду једне крхке жене која је толико волела коње.

*Никада није пошла да сеје
Али из њеној бола и љапње је никла
прозначава, пошла молићва...*

Молитва за срећније људе, срећније коње и срећније домове, и да успемо да научимо како да користимо, уместо да злоупотребљавамо, божанске дарове које поседујемо.

Бог је чуо молитве Ане Сјуел и омогућио јој је да буде Његов сарадник и да доведе до ових корисних промена.

Црни Лейошан

У мају 1878. Ана Сјуел је сахрањена на тихом малом гробљу у селу крај Ламаса, недалеко од Норича, где почивају њени преци много генерација уназад. То је усамљено место окружено дрвећем и високом глоговом живицом, где птице нико не узнемирава. Њен живот је за нас остао идеал и надахнуће, и тако ће бити докле год људи читају *Црној Лейошана*. Њено животно дело, посвећено немим створовима који не могу да говоре за себе, и даље има утицаја широм света. Она је заиста говорила у њихово име.

ЦРНИ
ЛЕПОТАН

ПРВО ПОГЛАВЉЕ

Мој први дом

Прво место којег се добро сећам била је велика, пријатна ливада са језерцем фине бистре воде. Над њим се надносило дрвеће, а на дубљем крају расли су трска и локвањи. Са једне стране, иза живице, налазила се њива, а са друге смо видели улаз у власникову кућу, која је била крај самог пута; на горњем крају ливаде имали смо јелов гај, а на доњем мали поток са стрмом обалом.

Док сам био мали, пио сам мајчино млеко јер још нисам могао да пасем траву. Дању сам трчкарао крај ње, а ноћу лежао наслоњен на њу. Када би било врућина, стајали смо крај језерца где је дрвеће стварало хлад, а кад би захладнело, имали смо лепу топлу шталу крај јеловог гаја.

Чим сам довољно порастао да пасем траву, мама је сваког дана почела да одлази на рад и враћала се тек увече.

На ливади је, осим мене, било још шест ждребаца; сви су били старији од мене, неки велики скоро као одрасли коњи. Трчао сам наоколо са њима и сјајно сам се забављао;

галопирали смо сви заједно, укруг по ливади, што смо брже могли. Понекад смо се прилично грубо играли, јер су умели да уједу или да се ритну док трче.

Једног дана, кад је било баш пуно пропињања, мајка је зањиштала да ме дозове, и рекла ми је овако:

„Желим да добро запамтиш ово што ћу ти сад рећи. Ти ждрепци који овде живе су јако добри ждрепци, али они су запрежни коњи и наравно да се нису научили лепом понашању. Ти си доброг порекла и добро си васпитан; твој отац је пастув чије је име овде поштовано, а твоја деда је два пута освајао куп на тркама у Њумаркету; твоја бака је имала најблажу нарав од свих коња које сам икада познавала, и мислим да никад у животу није ујела или ритнула некога. Надам се да ћеш одрасти у мирног и доброг коња и да никада нећеш стећи лоше навике; предано ради, лепо подижи копита кад касаш и немој се ритати и уједати чак ни у игри.“

Никада нисам заборавио мајчин савет; знао сам да је она мудра стара кобила, а наш господар ју је веома ценио. Звала се Војвоткиња, али он ју је често звао Маза.

Наш господар је био добар и благ човек. Пружао нам је храну, добар смештај и лепе речи; обраћао нам се једнако нежно као и својој малој деци. Сви смо га волели, а моја мајка понајвише. Када би га видела на капији, зањиштала би од радости и откасала до њега. Он би је потапшао по врату и погладио по челу. „Мазо моја, где нам је Црнко?“ Био сам потпуно црн, зато ме је тако назвао; онда би ми дао мало хлеба, што сам јако волео, а понекад би донео и шаргарепу за моју мајку. Од свих коња који су